

verbazen dat dit D-N-model ook de structuur van het toetsen en van het voorspellen weergeeft.

Het tweede deel (hoofdstukken 7 tot en met 10) behandelt uitgebreid de verschillende typen begrippen en begripsvorming. Wesley beschrijft de ontwikkeling van de opvattingen over theoretische termen tot aan het 'tweelagen'-model van theorieën: theorieën bestaan uit een theoretische calculus, een observatietaal en korrespondentieregels, die een (partiële) interpretatie van de calculus in termen van de observatietaal mogelijk maken.

In het derde deel (hoofdstukken 11 tot en met 15) bespreekt Wesley de opvattingen van Popper, Kuhn, Feyerabend en Lakatos, en gaat hij op een aantal kwesties in: het verschil tussen natuur- en menswetenschappen en de relatie tussen wetenschap en engagement.

Wesley's wetenschap wordt gekenmerkt door een D-N-model van wetenschappelijk verklaren (en toetsen en voorspellen) en door het tweelagen-model van wetenschappelijke theorieën.

Deze opvattingen zijn in de loop der tijd steeds sterker aan kritiek onderhevig geraakt. Dat geldt zowel voor de filosofische adequaatheid (is het een consistente rekonstruktie?) als voor de historische adequaatheid (wordt de intuïtieve kern van *wat wetenschap in de praktijk is* er wel door gevat?) ervan. Wesley noemt wel een aantal problematische aspecten van het D-N-model, zoals het probleem hoe algemene wetten gekarakteriseerd moeten worden en het probleem van de empirische basis. Zijn behandeling van dit soort problemen is zó summier, dat de algemene indruk achterblijft 'dat het wel mee valt'. En dat is niet zo: het D-N-model kent zoveel problemen, dat het m.i. beter vergeten kan worden.

Door Suppe (1) is de immanente kritiek op het D-N-model samengevat. Ten eerste laat hij zien dat intuïtief non-sense verklaringen - zoals het 'verklaren' van de hoogte van een muur uit de optische wetten en de lengte van de schaduw - volgens het D-N-model adequaat zijn. Ook laat hij zien dat het D-N-model in combinatie met de symmetriethese niet uit de voeten kan met gebeurtenissen die met kleine waarschijnlijkheid voorkomen (emissie van elektronen). Tenslotte laat Suppe zien dat de opvattingen over wetenschappelijke groei in termen van intertheoretische reductie te beperkt is. Naast deze immanente kritiek van Suppe, die de konklusie trekt dat we het D-N-model maar helemaal moeten verwerpen, is de kritiek van belang dat in veel wetenschappelijke disciplines D-N-verklaringen in het geheel niet voorkomen, terwijl andersoortige verklaringen daar gebruikelijk zijn en geaccepteerd worden. Ten derde zijn de filosofische uitgangspunten van het D-N-model behoorlijk bekritiseerd. Verklaren wordt daar namelijk opgevat in termen van *logiese noodzakelijkheid* en dat impliceert een nadruk op deductie en wetten die opgevat worden als empirische regelmatigheden. Dit is m.i. een misvatting. Verklaren wil niet zeggen dat iets logies noodzakelijk is, verklaren is laten zien waarom een gebeurtenis optreedt; laten zien door welke mechanismen iets is voortgebracht. En dit wijst in de richting van *natuurnoodzakelijkheid*. Empirische regelmatigheden en deductie zijn dan *noodzakelijk noch voldoende* voor verklaren. Het vóórkomen van empirische regelmatigheden moet zelf juist verklaard worden (2).

In termen van Tacq: de causale connectie is individueel. Hoe je hem kunt kennen is een apart probleem (3).

Ook met het twee-lagen-model is het een en ander mis. Naast de axiomatiseerbaarheids-veronderstelling is met name het onderscheid tus-

sen de theoretiese taal en de observatietaal problematies: het probleem van de theorie-geladenheid van de feiten, dat trouwens ook in de kritiek op het D-N-model een rol speelt. Ook hier laat Wesley na het probleem enigszins afgewogen te bespreken, zodat de lezer geneigd zal zijn te denken òf dat het probleem meevalt, òf dat alles theorie is.

Het twee-lagen-model is al lang verlaten, maar uit Wesley's boek blijkt daar niets van. Juist omdat er geen neutrale observatietaal bestaat, waarmee een onbetwifelbare empiriese basis kan worden vastgelegd, is er ruimte voor het bestaan van *verschillende* theorieën, die allemaal met een deel van de empirie verenigbaar zijn, maar ook met een deel strijdig, zonder dat ze onmiddellijk worden verworpen. Dit gegeven leidde tot de aandachtsverschuiving in de wetenschapstheorie van het produkt en haar logiese structuur naar het proces van ontwikkeling van theorieën en hun onderlinge konfrontatie. Vandaar dat momenteel veeleer Lakatos' methodologie dan Wesley's received view in het centrum van de belangstelling staat. Wesley behandelt Lakatos echter als een 'opvatting over wetenschap', waardoor gesuggereerd wordt dat Lakatos' methodologie betrekking heeft op de wetenschap zoals deze door het D-N-model en het twee-lagen-model wordt beschreven. En dat is onjuist. Lakatos' rekonstruktie van de groei van wetenschappelijke kennis is niet verenigbaar met het twee-lagen-model van wetenschappelijke theorieën, maar impliceert een zgn. netwerk-opvatting over theorieën.

Mag nu duidelijk zijn geworden dat op het vlak van de algemene wetenschapstheorie Wesley's inleiding behoorlijk achterhaald is, voor zijn opmerkingen over de filosofie van de sociale wetenschappen geldt hetzelfde. Veel verder dan herhaling van Hempel's argumenten tegen Dray's model van rationeel verklaren van gedrag gaat het niet, terwijl het eigen recht van hermeneutische benaderingen van intentioneel handelen momenteel nauwelijks meer betwijfeld wordt. Bovendien als Hempel's D-N-model al ergens goed voor is dan zeker niet voor *de sociale wetenschappen*, omdat dáár empiriese regelmatigheden al helemaal niet voorkomen.

In het laatste hoofdstuk wordt de relatie tussen wetenschap en engagement aan de orde gesteld. Wesley beweert niet alleen dat wetenschap waardevrij is (vs. kritiese wetenschap), maar sterker nog dat "pas wanneer wetenschap niet in dienst staat van enig politiek, religieus of ander buitenwetenschappelijk doel, zij haar zo noodzakelijke kritiese, waaronder begrepen maatschappij-kritiese, functie kan vervullen" (p. 196). En als schrikbeeld wordt ons hier de Lysenko-affaire voorgesteld.

Moderne discussies over maatschappelijke oriëntering van, ook zui-vere, wetenschap - Starnbergers, wetenschapsdynamika, strong programme, etc. - zijn blijkbaar volledig langs Wesley heengegaan.

Als gevolg van het blijven vasthouden aan de received view en aan een extreem internalisties standpunt komen de interessante kwesties uit de moderne wetenschapstheorie niet aan bod in het boek. Niet alleen wordt het probleem van de ontwikkeling en vergelijking van theorieën slechts in de marge behandeld, de vraag naar de externe beïnvloeding en de stuurbaarheid ervan komt al helemaal niet aan bod. Tenslotte worden alternatieve opvattingen over de logiese structuur van theorieën en van verklaren die *wel* verenigbaar zijn met 'ontwikkelings-methodologieën', vergeten. Wesley's inleiding schetst kortom een onjuist beeld van de *huidige* stand van zaken in de wetenschaps-

theorie. Studenten die ermee worden ingeleid, worden tevens misleid.

Noten

- (1) P. Suppe, *The Structure of Scientific Theories*, 2nd edition, Illinois 1977, pp. 62-118 en 619-632.
- (2) R. Bhaskar, *A Realist Theory of Science*, Leeds 1975, pp. 145 e.v.
- (3) J. Tacq, 'Kausaliteit in sociologisch onderzoek', *Sociologische Gids*, XXIX (1982), nr. 1, pp. 18-19.

Peter van den Besselaar

EMPIRISCHE RECHTSKRITIEK

Bespreking van:

Charles Goossens, Pleidooi voor een empirische rechtskritiek.
Van Gorcum, Assen 1982, 69 blz., prijs: f 14,50.

In de rechtsfilosofie wordt doorgaans gezocht naar een rechtvaardiging of fundering van rechtsnormen. De normatieve beginselen die hiertoe worden aangedragen hebben, aldus Goossens, een metafysisch karakter. Dat geldt ook voor de kwasi-empirische natuurrecht-theorieën die de 'menselijke' natuur als fundament kiezen, en voor de theorieën van het sociale kontrakt. Terwijl het gangbaar is om een scheidslijn te trekken tussen wetenschap en normatieve beginselen, die a priori buitenwetenschappelijk zouden zijn, is Goossens van mening dat de wetenschappen nog steeds hun bijdrage zouden moeten leveren aan het denken over normatieve kwesties. De scheiding tussen 'is' en 'ought', tussen 'sein' en 'sollen', moet doorbroken worden.

Nu is Goossens van mening dat de vraag naar de rechtvaardiging, naar de fundering van rechtsregels, onbeantwoordbaar is. Stelt men hiervoor in de plaats de bescheidenere vraag van de rechtskritiek, dan kan door een verbinding hiervan met *empirische rechtssociologie* de fase van het zoeken naar metafysische fundering van het recht beëindigd worden. In die rechtskritiek onderwerpt men elementen van het rechtssysteem aan relevante toetsen, waarbij men ervan uit gaat dat het rechtssysteem niet uitsluitend een verzameling van rechtsproposities is, maar een sociaal verschijnsel dat zich binnen een historische kontekst ontwikkelt. Voor deze rechtskritiek staat Nietzsche's moraal- en rechtskritiek model.

Nietzsche's uitgangspunt wordt in het volgende citaat kernachtig samengevat: "Het *recht* gaat oorspronkelijk *zo ver* als de een aan de ander als waardevol, wezenlijk, onverliesbaar, onoverwinnelijk en dergelijke *verschijnt*. In dit opzicht heeft ook de zwakkere nog rechten, maar geringere. Vandaar het beroemde: iedereen heeft recht in *die* mate waarin hij over macht beschikt (of preciezer: waarin hij volgens het oordeel van de mensen over macht beschikt)".

Met behulp van deze opvatting van Nietzsche over de korrelatie tussen rechten en strategische machtsverhoudingen, onderzoekt Goossens